

บทบาทดนตรีไทยเพื่อชีวิต วงต๋นกล้า หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

ROLES OF THAI TRADITION MUSIC FOR LIFE OF TONKLA ENSEMBLE FOLLOWING THE 14th OCTOBER 1973

Received: May 7, 2020

Revised: June 5, 2020

Accepted: June 9, 2020

นาฏคุณ ถาวรปิยกุล*

Nattakun Thavornpiyakul*

รุจี ศรีสมบัติ**

Rujee Srisombut**

---

* นิสิตปริญญาโท สาขามานุษยดุริยางควิทยา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

* Master's student in Ethnomusicology Faculty of Fine Arts Srinakharinwirot University

* Email: n.thavorn2456789@gmail.com

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ และปริญญาเอก สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ไทยและเอเชีย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

** Assistant Professor and Ph.D., Division of Thai and Asian Music, Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University

** Email: rujee@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษา บทบาทดนตรีไทยเพื่อชีวิต วงต้นกล้า หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มีความมุ่งหมายการวิจัย คือเพื่อศึกษาบทบาทของดนตรีไทยเพื่อชีวิตของวงต้นกล้า หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

ดนตรีไทยเพื่อชีวิต วงต้นกล้า เป็นวงดนตรีไทยที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มนักศึกษา โดยมีจุดประสงค์ต้องการใช้ดนตรีไทยเป็นสื่อกลาง เพื่อแสดงทางความคิดทางการเมือง และเสียดสีสังคม โดยได้รับแนวคิด “ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน” ของจิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งเป็นการนำดนตรีมาปรับใช้ประชาชน จึงเป็นเหตุให้วงต้นกล้า ถูกเรียกว่า ดนตรีไทยเพื่อชีวิต บทบาทของวงต้นกล้า ได้แก่การนำดนตรีมาเป็นสื่อกลางในการเรียกร้องความยุติธรรมให้แก่สังคม สะท้อนสภาพปัญหาของสังคม เสียดสีการเมืองและสภาพสังคมในขณะนั้น

บทเพลงของวงต้นกล้าให้มีความสนุกสนาน กินใจและเข้าถึงผู้ฟังได้ง่าย เพื่อผู้ที่ได้รับฟังมีความคิด และอุดมการณ์ทางการเมือง บทเพลงของวงต้นกล้าถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ในการต่อสู้กับอำนาจเผด็จหลายครั้งหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จนกระทั่งถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ในยุคหลังจาก 14 ตุลาฯ บทเพลงของวงต้นกล้า ก็ยังได้ถูกนำกลับมาใช้ในเหตุการณ์ครบรอบ 30 ปี 14 ตุลาฯ การแสดงคอนเสิร์ต “เพลงของจิตร” การนำไปใช้ในการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และได้ถูกนำเนื้อเพลงไปใช้เชิงสัญลักษณ์กับการเรียกร้องสัมปทานปิโตรเลียม

คำสำคัญ: เพลงเพื่อชีวิต ดนตรีไทยเพื่อชีวิต วงต้นกล้า หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

Abstract

Roles of Thai tradition music for life of Tonklaas ensemble following the 14th October 1973 aims to study roles of Tonklaas Thai music songs for life following the 14th October 1973

From the research with anthropological process, the results of the research reveal that Thai music for life of Tonklaas ensemble is a Thai music ensemble formed by the assembly of students. The purpose of Tonklaas ensemble was using Thai music as a mediation to represent the political ideas and satirize society with an idea “Art for Life's sake, Art for the People” by Jit Poomsak, which bringing music to serve the people, so Tonklaas ensemble was called Thai music for life.

The role of the Tonklaos band was bringing music as a mediator for social justice, reflecting the social problems, satirizing politics and social context at that time. It caused Thai music songs for life.

The Tonklaos songs with enjoyable, attractive and easy reachable song for listeners. The Songs affect the listeners to have ideas and political ideology that make benefits for the public and the nation. The Tonklaos songs were used as a symbol in the struggle against with dictatorship many times following the 14th October 1973 to the 6th October 1976. In the after October 14th, 1973 era, Songs for life of Tonklaos band is used in the 30th anniversary of October 14, "Song of Jit", the concert performance, Using songs in the community support of the People 's Alliance for Democracy. And the lyrics was applied in symbolic with the petroleum concession claims.

Keywords: Songs For Life, Thai Music Songs For Life, Tonklaos Ensemble, Following The 14th October 1973

บทนำ

สำหรับในประเทศไทยแล้วในยุคก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นั้น ดนตรีส่วนใหญ่จะดูเหมือนเป็นความบันเทิงที่มีไว้เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนเฉพาะกลุ่ม เพียงแค่คนชั้นกลางไปทางค่อนข้างสูงจนถึงกลุ่มชนชั้นสูง และดนตรียังถูกพัฒนาขึ้นตามความต้องการของชนชั้นสูงเพียงเท่านั้น ดังที่ พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์ (2550, น. 43) ได้กล่าวว่า ต่อมาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชดำริในการพัฒนาบ้านเมืองเพื่อให้ทัดเทียมกับอารยประเทศ พระองค์ทรงส่งพระราชโอรสหลายพระองค์ไปศึกษาต่างประเทศในแถบยุโรป จึงมีพระราชโอรสหลายพระองค์ที่สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ และจึงมีการริเริ่มนำเอาศิลปะการแสดงของยุโรปเข้ามาผสมผสานกับศิลปะการแสดงของไทยด้วย เช่น การแสดงละครดึกดำบรรพ์ พร้อมทั้งได้มีการปรับปรุงวงปี่พาทย์ขึ้นใหม่ เรียกว่าวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์

เพลงไทยสากลนั้นมีต้นเค้ามาจากการผสมผสานวัฒนธรรมตะวันตกแบบโอเปราเข้ามาในการแสดงละครดึกดำบรรพ์ของเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ ซึ่งในระยะแรกแพร่หลายอยู่แต่ในหมู่ชนชั้นสูง แล้วกลายมาเป็นละครร้องโดยการริเริ่มของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ส่งผลให้เกิดการร้องเพลงแบบเนื้อเต็ม การแสดงละครร้องก็ฝรั่งแบบนี้แม้ภายหลังจะขยายวงออกไปสู่โรงละครแบบเก็บเงิน แต่อัตราค่านั้นก็มีราคาค่อนข้างแพง จึงจำกัดผู้ดูไว้ในหมู่

ชนชั้นสูงหรือชนชั้นกลางเท่านั้น แต่หลังจากนั้นการเผยแพร่เพลงไทยสากลก็เป็นอย่างกว้างขวาง ด้วยพัฒนาการของเทคโนโลยี ด้วยแผ่นเสียง ด้วยภาพยนตร์ และการออกอากาศผ่านสถานีวิทยุ ซึ่งจากความหลากหลายของกลุ่มผู้ฟังที่เกิดขึ้นนี้ บวกกับอุดมการณ์ของคณะราษฎร น่าจะเป็นสิ่งที่ทำให้เพลงไทยสากลพวกหนึ่ง ที่มักเรียกกันว่า เพลงชีวิต หันไปจับเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความลำบากยากแค้นของชนชั้นล่างที่เป็นฐานผู้ฟังจำนวนมาก (อดิเทพ ภัทรเดชไพศาล, 2553, น. 55)

ในช่วงยุคของการเรียกร้องประชาธิปไตย พ.ศ. 2516-พ.ศ. 2519 วงดนตรีไทยต้นกล้า ถือได้ว่าเป็นวงดนตรีโดยนิสิตนักศึกษาที่มีชื่อเสียงและบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นวงดนตรีเพื่อชีวิตที่มีเอกลักษณ์วงหนึ่งของเมืองไทย เนื่องจากว่าเป็นวงดนตรีเพื่อชีวิตที่มีการนำเครื่องดนตรีไทยมาใช้บรรเลงทั้งสิ้น ยิ่งไปกว่านั้นบทเพลงเพื่อชีวิตของวงดนตรีไทยต้นกล้าได้มีการปลุกฝังอุดมการณ์ทางการเมือง ค่านิยมต่าง ๆ ผ่านบทเพลง ซึ่งยังส่งผลต่ออุดมการณ์และค่านิยมในการชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองในปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของวงต้นกล้า ซึ่งเป็นวงดนตรีไทยที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์การเมืองไทย อีกทั้งได้แสดงออกถึงอุดมการณ์ทางการเมือง มุมมองของปัญญาชนต่อสภาพสังคมในขณะนั้น และความรักที่มีต่อดนตรีไทย เสียงเพลงที่อยู่ในจิตใจที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นการสร้างมิติใหม่ในการสร้างสรรค์และการรับฟังดนตรีไทย ทั้งเพลงไทยเดิม เพลงพื้นบ้าน จึงเป็นเหตุให้บทเพลงของวงต้นกล้าควรค่าแก่การศึกษาทางด้านบทบาทของวงต้นกล้าที่มีต่อดนตรีไทยและต่อสังคมอย่างไร อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อการสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานเพลงใหม่ ๆ ของผู้ที่สนใจในอนาคต

วัตถุประสงค์

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของดนตรีไทยเพื่อชีวิตของวงต้นกล้า หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ทั้งการได้รับอิทธิพลจากเพลงในยุคต่าง ๆ ก่อนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และบทบาทที่เพลงของวงต้นกล้า ได้มีต่อการชุมนุมเรียกร้องทางการเมือง

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. ความเป็นมาของเพลงเพื่อชีวิต

ธีรภาพ โลหิตกุล (2540) ได้กล่าวถึงเพลงเพื่อชีวิตไว้ว่าได้เปลี่ยนรูปแบบของเนื้อหาเพลงไปจากการที่บรรยายแค่ความยากลำบากในการใช้ชีวิตของชนชั้นล่าง เป็นการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตย ความไม่เท่าเทียมในสังคมและชนชั้น การต่อต้านจักรวรรดินิยม รวมไปถึงการเชิญชวนให้ลุกขึ้นสู้กับอำนาจของรัฐ เครื่องดนตรีที่ใช้ในช่วงแรกของวงดนตรี

เพื่อชีวิตนั้นจะเป็นเครื่องดนตรีที่หาได้ง่าย เช่น กีตาร์ รูปแบบเพลงจึงออกมาในลักษณะของ เพลงโฟล์ก ต่อมาเมื่อการชุมนุมเริ่มขยายตัวมีผู้เข้าร่วมมากขึ้นจึงทำให้รูปแบบของวงเพื่อชีวิต เปลี่ยนไป เป็นวงดนตรีร็อก และวงสตริงไป นอกจากนี้แล้วยังมีการนำเอาวงดนตรีไทย และ วงดนตรีพื้นบ้านมาบรรเลงเป็นในแนวทางดนตรีเพื่อชีวิต เพื่อให้เข้าถึงผู้ฟังมากขึ้น และ เป็นการดึงมวลชนให้เข้าร่วมกับนักศึกษาอีกด้วย วงดนตรีเพื่อชีวิตนั้นมีทั้งที่เป็นปัญญาชนนอก มหาวิทยาลัย เช่น วงคาราวาน และวงที่เป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัย เช่น วงกรรมาชน วงกมลวง วงครุชน วงต้นกล้า ฯลฯ ต่อมาเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 นักศึกษาได้ถูกรัฐบาล นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ไล่ตบทางทางการเมืองลง จึงส่งผลให้ วงดนตรีเพื่อชีวิต ทั้งวงดนตรีเพื่อชีวิตตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และวงดนตรีเพื่อชีวิตของ ปัญญาชนนอกมหาวิทยาลัยค่อย ๆ ยุบตัวลง หรือลดบทบาททางการเมืองลงตามไปด้วย แต่ก็ ยังมีผลงานเพลงออกมาอีกมากมาย เนื้อหาเพลงก็เป็นการปลอบใจ ให้ความหวัง มีพลังใน การต่อสู้ไม่ท้อถอย มีความจริงใจในสังคม บ่งบอกถึงปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่อย่างตรงไปตรงมา แฝงด้วยแนวปรัชญา

2. แนวคิดศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน ของจิตร ภูมิศักดิ์

ทิปกร (2541) ได้กล่าวเกี่ยวกับศิลปะไว้ว่าศิลปะมิได้สูงส่งมีคุณค่าเพราะความ ศักดิ์สิทธิ์ หรือเป็นสิ่งที่ลึกลับอันเกิดจากจิตวิญญาณที่ซับซ้อน แต่ศิลปะจะสูงส่งและมีคุณค่า ก็ต่อเมื่อมันรับใช้ชีวิตของประชาชนผู้ทุกข์ยาก และเป็นสมบัติของประชาชน โดยได้แบ่ง คติทางศิลปะออกเป็น 2 กลุ่มกว้าง ๆ ไว้ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ศิลปะเพื่อศิลปะ และศิลปะบริสุทธิ์ และกลุ่มที่ 2 ศิลปะเพื่อชีวิต และศิลปะเพื่อประชาชน

คติทางศิลปะกลุ่มที่ 1 ว่าเป็นคติที่โบราณล้าหลัง เป็นแนวคิดศิลปะของลัทธิศักดินา ลัทธิกอดของเก่าทางศาสนา ลัทธิมือใครยาวสาวได้สาวเอาของชนกลาง และลัทธิตัวใครตัวมัน ของจักรวรรดินิยม จิตร ได้มีการวิจารณ์ศิลปะกลุ่มนี้ว่า ไม่ได้สร้างสรรค์ผลงานขึ้นเพื่อ ประชาชนโดยแท้จริง เพียงแต่สร้างผลงานขึ้นเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวศิลปินเอง ผลงานของ ศิลปะกลุ่มนี้มีเนื้อหาไปในทางที่ลามก ผันหวานอยู่กับความหลอกลวง ชักจูงให้ประชาชนลืม สภาพความเป็นจริงในสังคม ไม่มีพลังในการกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรค์พัฒนาไปสู่สภาพ ชีวิตที่ดีกว่าเดิม

ในขณะที่คติทางศิลปะกลุ่มที่ 2 ไว้ว่า เป็นคติที่เหมาะสมกับเงื่อนไขเวลา โดยศิลปะ เพื่อชีวิตคือศิลปะที่ไม่ได้มีการผลิตออกมาเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตัวศิลปินเอง แต่ สร้างสรรค์ออกมาเพื่อคนทุกชนชั้น และศิลปะเพื่อชีวิตนี้จะต้องทำหน้าที่ในการรับใช้ชีวิตของ ประชาชนส่วนมากที่ทำงาน (ชนชั้นแรงงาน) จึงเรียกว่าศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน

ทั้งนี้แนวคิดเรื่องศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน นี่เป็นแนวคิดที่ค่อนข้างไปในทางสังคมนิยม ซึ่งมีอิทธิพลและถูกนำมาปรับใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานเพลง และวรรณกรรมต่าง ๆ เพื่อใช้ในการเรียกร้องทางการเมือง ของนิสิตนักศึกษา ในช่วง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 - 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

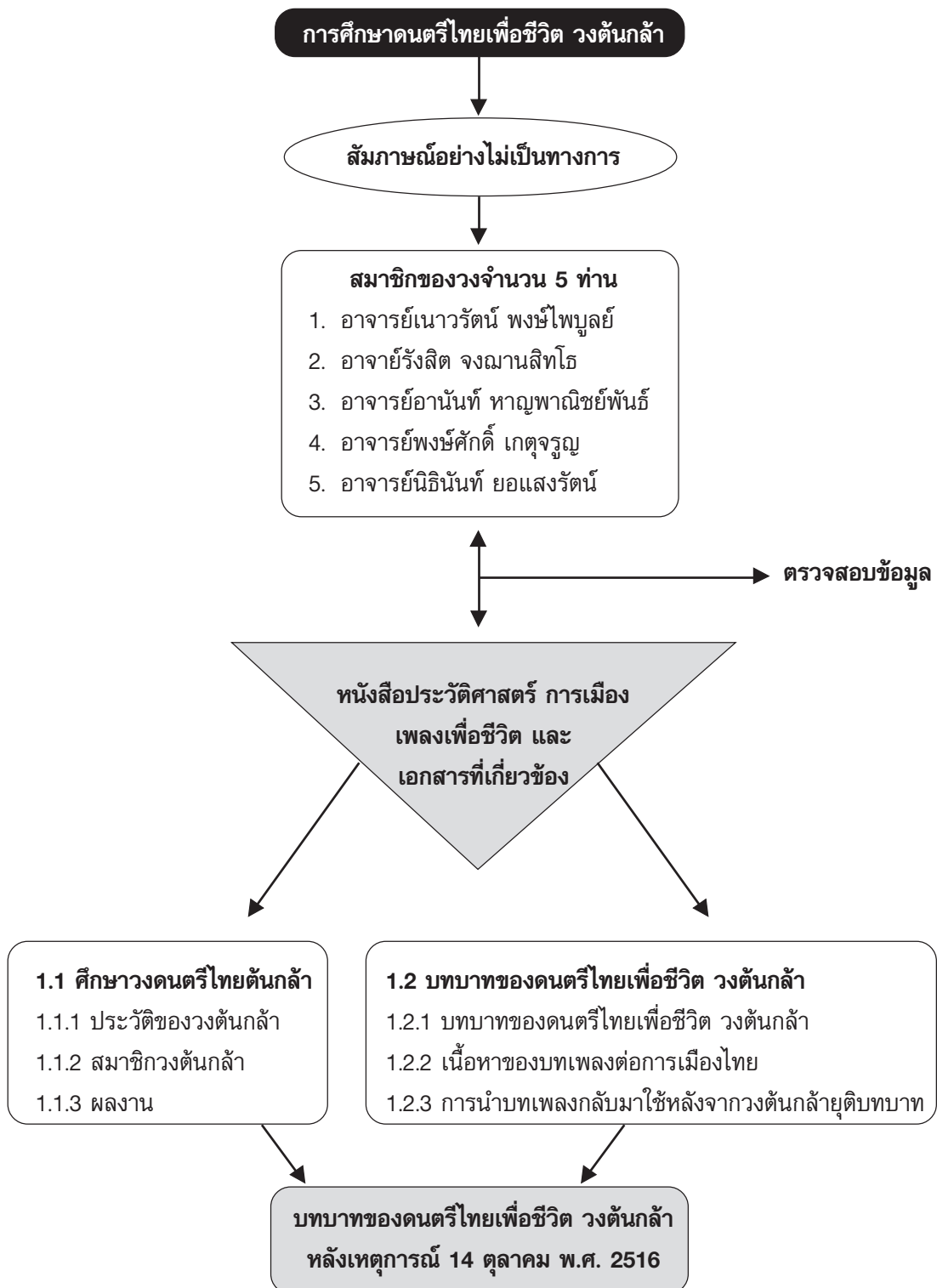
3. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

บทบาท ตามความหมายของในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2556) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การทำทำตามบท การร่ำตามบท โดยปริยายหมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครูส่วน จำนวนค์ อติพัฒนสิทธิ์ และคณะ (2548, น. 37-38) ได้กล่าวถึงบทบาทไว้ว่า บทบาทจะมาพร้อมกับสถานภาพ ดังนั้น การที่บุคคลปฏิบัติหน้าที่ตามสถานภาพของตนเองนั้น เรียกว่าการแสดงบทบาท และผู้ที่มีสถานภาพเหมือนกันย่อมแสดงบทบาทแบบเดียวกัน ตามบรรทัดฐานที่กำหนดไว้ เช่น เด็กทุกคนมีสถานภาพ คือนักเรียน ย่อมแสดงบทบาทที่เหมือนกัน คือต้องไปโรงเรียน เรียนหนังสือสอบ อ่านหนังสือ เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว ยังได้มีการแบ่งลักษณะของบทบาท ซึ่งมีความสอดคล้องกับอัมพร สุคันธวิช และพวงเพชร สุรัตนวิกุล (2560, น. 60-61) ไว้ดังนี้

ลักษณะของบทบาท

1) บทบาทในอุดมคติ (ideal role) คือบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมาย หรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมที่บุคคลควรกระทำ แต่ก็อาจจะไม่มีใครทำตามก็ได้ 2) บทบาทตามที่ถูกเข้าใจหรือรับรู้ (perceived role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ จะคาดคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไร ซึ่งขึ้นอยู่กับทัศนคติ ค่านิยม หรือ บุคลิกลักษณะ และ 3) บทบาทที่แสดงออกจริง (actual/enacted role) คือการกระทำที่บุคคลได้ปฏิบัติจริง ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้า อาจเป็นสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ หรือสภาพแวดล้อมตามสังคม ที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์ขณะนั้น เช่น การถูกกดดันจากสภาพแวดล้อม สิ่งที่แสดงออกก็อาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้ ดังนั้น บางคนที่มีสถานภาพเหมือนกัน แต่แสดงบทบาทต่างกันนั้น จะถูกบทบาทที่แสดงออกจริงนี้เป็นตัวกำหนดความแตกต่าง แต่ก็ขึ้นอยู่กับขอบเขตที่สังคมยอมรับได้ เช่น เด็กทุกคนเป็นนักเรียน มีบทบาทคือไปโรงเรียน เรียนหนังสือ สอบ แต่นักเรียนที่เป็นหัวหน้าห้อง ก็ต้องแสดงออกถึงบทบาทที่เป็นผู้นำมากกว่านักเรียนคนอื่น

กรอบแนวคิด

จากกรอบแนวคิดนี้ จะทำการศึกษาประวัติของวง สมาชิก และบทเพลงของวงต้นกล้า โดยการสัมภาษณ์สมาชิกของวงต้นกล้าอย่างไม่เป็นทางการ แล้วนำข้อมูลนั้นมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการศึกษาหนังสือ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและเพลงเพื่อชีวิต เพื่อนำมาวิเคราะห์บทบาทของวงต้นกล้า เนื่องจากการศึกษาประวัติของวง ความเป็นมาของสมาชิก และบทเพลงของวงต้นกล้า จะทำให้เห็นถึงแนวคิดและอุดมการณ์ต่าง ๆ ของวงต้นกล้าที่ได้แสดงออกผ่านผลงานเพลงของวงต้นกล้า

วิธีการศึกษา

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) แนวคิด ทฤษฎีจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ความเป็นมาของเพลงเพื่อชีวิต และเพลงเพื่อชีวิตในช่วงปี พ.ศ. 2516 ถึง ปี พ.ศ. 2519 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาเพลงเพื่อชีวิต แนวคิดศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน ของจิตร ภูมิศักดิ์ และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับบทบาท 2) ขอบเขตการศึกษา โดยศึกษาเฉพาะเหตุการณ์การทางเมืองที่เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2516-พ.ศ. 2519 ที่วงต้นกล้ามีส่วนร่วมเท่านั้น และจะทำการศึกษาเฉพาะดนตรีไทยเพื่อชีวิตของวงต้นกล้าเท่านั้น และ 3) เก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำการรวบรวมศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เพลงเพื่อชีวิต รวบรวมและบันทึกโน้ตบทเพลงเพื่อชีวิตของวงดนตรีไทยต้นกล้า การรวบรวมบทเพลงของวงต้นกล้า จะทำการรวบรวมบทเพลงจากซีดี “ดนตรีไทยเพื่อชีวิต ต้นกล้า” เป็นซีดีที่จัดทำขึ้นเนื่องจากรำลึกครบรอบ 30 ปี เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และเอกสารที่ได้รวบรวมเนื้อร้องบางส่วน รวมถึงการสัมภาษณ์สมาชิกวงดนตรีไทยต้นกล้า จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย อาจารย์เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาจารย์รังสิต จงฉานสิทโธ อาจารย์อานันท์ หาญพานิชย์พันธ์ อาจารย์พงษ์ศักดิ์ เกตุจรูญ และอาจารย์นิธินันท์ ยอแสงรัตน์ โดยมีประเด็นในการสัมภาษณ์เกี่ยวข้องกับแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานและเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2516-พ.ศ. 2519 รวมไปถึงความรู้สึก ประสบการณ์ในการเป็นส่วนหนึ่งของการชุมนุม

2. ขั้นศึกษาข้อมูล ได้นำข้อมูลที่ได้มาจัดลำดับหมวดหมู่ พร้อมกับเรียงขั้นตอนให้เป็นระเบียบอย่างต่อเนื่องโดยเรียงลำดับดังนี้ 2.1 ข้อมูลด้านเนื้อหา ความรู้ เกี่ยวกับเพลงเพื่อชีวิต ตลอดจนแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงาน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัย ด้านเพลงเพื่อชีวิต มาเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการศึกษาตามความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้ 1) ศึกษาวงดนตรีไทยต้นกล้าและแนวคิดในการสร้างสรรค์บทเพลงของวงดนตรีไทยต้นกล้า 2) ประวัติของวงดนตรีไทยต้นกล้า และ 3) บทบาทของวงดนตรีที่มีต่อการเรียกร้องทางการเมือง

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ประวัติของวงต้นกล้า จากการศึกษาวงดนตรีไทยต้นกล้า เป็นวงดนตรีเพื่อชีวิต เพียงเดียวที่ใช้ดนตรีไทยในการนำเสนอบทเพลง ได้เปิดการแสดงอย่างเป็นทางการครั้งแรกในงาน “มหกรรมดนตรีเพื่อชีวิต” เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2518 ณ สวนลุมพินี หลังจากนั้นวงต้นกล้าก็ได้บรรเลงในงานชุมนุมไม่ว่าจะเป็นตามสถาบันทางการศึกษา โรงเรียน และหมู่บ้านตามต่างจังหวัด โดยส่วนใหญ่วงต้นกล้าจะทำหน้าที่เป็นวงดนตรีที่บรรเลงในขณะที่มีการชุมนุมร่วมกับวงดนตรีเพื่อชีวิตที่มีชื่อเสียงในยุคนั้น เช่น วงคาราวาน วงกรรมาชน วงครุชน เป็นต้น และได้ยุติบทบาทหลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

สมาชิกวงต้นกล้า ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 7 ท่าน ได้แก่ 1) อาจารย์เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ตำแหน่ง ประพันธ์เนื้อร้อง และขลุ่ย 2) อาจารย์รังสิต จงมานลิทธิ ตำแหน่ง นักร้อง และซอ 3) อาจารย์พงษ์ศักดิ์ เกตุจรูญ ตำแหน่งระนาดเอก 4) อาจารย์สันธิวิทย์ อุณหสุวรรณ ตำแหน่งประพันธ์เนื้อร้องและซิม 5) อาจารย์อานันท์ หาญพานิชย์พันธ์ ตำแหน่งประสานงานวง ขลุ่ย และเครื่องประกอบจังหวะ 6) อาจารย์นิรันดร์ ยอแสงรัตน์ ตำแหน่งโหมก และนักร้อง และสุดท้าย 7) ดร.ชาญ ธาระวาส ตำแหน่งซอด้วง โดยสมาชิกทั้ง 7 ท่านนี้ เป็นสมาชิกหลักของวงต้นกล้า นอกจากนี้แล้วยังมีสมาชิกรับเชิญ ซึ่งขึ้นอยู่กับโอกาส และสถานที่ในการบรรเลง เช่น วงต้นกล้าทำการบรรเลงดนตรีใกล้กับคณะลิเก ก็จะมีนักดนตรีประจำคณะลิเกนั้น ๆ มาร่วมบรรเลง

ผลงานวงต้นกล้า ได้มีเพลงเป็นจำนวน แต่ได้รับการบันทึกเสียงในรูปแบบซีดีจำนวน 14 เพลง ได้แก่ 1) เพลงหนุ่มสาวเสรี 2) เพลงเจ้ากระเฑาะ 3) เพลงชัคอเมธิกัน 4) เพลงกระทุ้มแบน 5) เพลงคนทำทาง 6) เพลงใบไม้ป่า 7) เพลงใครคือครู 8) เพลงกฎหมายมวลชน 9) เพลงคนเหมือนกัน 10) เพลงเต่าคลองหลอด 11) เพลงสาวเอยจะบอกให้ 12) เพลงเดินรำกำเคียว 13) เพลงแต่กรรมกร และ 14) เพลงเจ้าขุนทอง รวมถึงผลงานเพลงของวงต้นกล้าที่ไม่ได้รับการบันทึกเสียง และสูญหายจากผลกระทบทางการเมืองในช่วงเวลานั้นอีกเป็นจำนวนมาก

สำหรับการกำหนดบทบาทของวงต้นกล้านั้น จะใช้ลักษณะของบทบาทตามหลักสังคมวิทยา มาเป็นเครื่องมือในการกำหนดบทบาทของบทเพลงวงต้นกล้า ดังนี้

1) บทบาทในอุดมคติ ผลงานเพลงของวงต้นกล้านั้นมิได้มีบทเพลงที่แสดงบทบาทที่ถูกคาดหวังโดยบุคคลในสังคม โดยเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในบทเพลงของวงต้นกล้า ไม่ว่าจะเป็นความต้องการให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม การสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม ซึ่งเป็นแสดงให้เห็นถึงความเป็นอุดมคติที่อยากให้เกิดขึ้นจริงในสังคม

2) บทบาทตามที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ บทเพลงของวงดนตรีกล้านั้นได้มีบทบาทที่ผู้ฟังหรือบุคคลในสังคมสามารถรับรู้ได้ คือเพลงนั้นย่อมมีหน้าที่ในการบรรเลงเพื่อความสนุกสนาน ความผ่อนคลาย เป็นเครื่องมือสื่อสารอารมณ์จากผู้บรรเลงถึงผู้ฟังส่งผ่านความคิดต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่มีอยู่ในบทเพลงของวงดนตรีกล้านั้นทุกเพลง

3) บทบาทที่แสดงออกจริง บทบาทที่แสดงออกจริงนั้น เป็นการแสดงออกที่เกิดจากความกดดันของสถานะแวดล้อมทางสังคม จึงผลงานให้บทเพลงของวงดนตรีกล้านั้นได้แสดงออกถึงการสะท้อนสภาพปัญหาต่าง ๆ ในสังคมนอกจากการนำเสนอบทเพลงในรูปแบบเพลงเพื่อชีวิตแล้ว วงดนตรีกล้านั้นยังสามารถแบ่งบทบาทตามความหมายของเนื้อร้องได้อีก โดยสามารถแบ่งบทบาทตามแต่ละเพลงได้ดังนี้

บทบาทของวงดนตรีไทยดนตรีกล้านั้นที่มีต่อการเรียกร้องทางการเมือง

วงดนตรีกล้านั้นได้มีผลงานสร้างสรรค์มากมาย แต่ผู้วิจัยได้ยกมา 14 เพลง เนื่องจากเป็นเพลงที่ได้รับการบันทึกเสียงเป็นในรูปแบบของซีดี จึงทำให้ง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า สามารถจัดกลุ่มลักษณะของบทบาทโดยใช้หลักการทางสังคมวิทยาเป็นเครื่องมือในการจัดกลุ่มบทบาทของเพลง โดยการใช้บทบาทในอุดมคติ บทบาทตามที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ บทบาทที่แสดงออกจริง เป็นตัวจัดกลุ่ม

บทบาทของบทเพลงดนตรีไทยเพื่อชีวิต วงดนตรีกล้านั้น ผู้วิจัยได้แบ่งบทบาทโดยใช้ความหมายของเนื้อร้องเป็นเกณฑ์ในการแบ่งบทบาท ซึ่งในแต่ละบทเพลงอาจจะมีความบทบาทที่ทับซ้อนกันอยู่โดยจะสามารถแบ่งออกได้เป็น 7 ด้าน ดังนี้

1) บทบาทด้านการนำเสนอดนตรีไทยในรูปแบบเพื่อชีวิต

จิตร ภูมิศักดิ์ ได้กล่าวถึงการนำศิลปะมารับใช้มนุษย์ หรือศิลปะเพื่อชีวิต ว่าเป็นศิลปะที่มีได้ทำเพื่อแสวงหาเงินตรา หรือรับใช้คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะชนชั้นสูง แต่ศิลปะนั้นต้องทำหน้าที่เพื่อเป็นการสะท้อนความเลวร้ายของชีวิตในสังคมไปยังประชาชน และทำให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมไม่ว่าจะผ่านการดู การฟัง การอ่าน

จากแนวคิดศิลปะเพื่อชีวิต ที่จิตรภูมิศักดิ์ได้นำเสนอนั้น ทำให้เกิดกลุ่มศิลปินที่เรียกตนเองว่า เพื่อชีวิต คือ ไม่ได้ทำเพื่อแสวงหาผลกำไร แต่เป็นการใช้ศิลปะสะท้อนความความจริงอันเลวร้ายของสังคม โดยเฉพาะความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้น และความไม่เป็นธรรมในสังคม ดังนั้นศิลปะที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นโดยศิลปินเพื่อชีวิต จึงจะมีความว่า เพื่อชีวิตต่อท้ายเสมอ รวมไปถึงเพลงเพื่อชีวิต

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบทเพลงทั้ง 14 เพลงของวงดนตรีกล้านั้น เป็นมีบทบาทในการการนำเสนอดนตรีไทยให้เป็นรูปแบบเพื่อชีวิต กล่าวคือการนำศิลปะที่แต่เดิมเป็นการรับใช้กลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคม มาเปลี่ยนแปลงบทบาท มาเป็นการรับใช้ประชาชนทั่วไป สามารถเข้าถึงคนได้ทุกชนชั้น มีความหมายแสดงออกในทางเสียสละการเมืองทั้งในประเทศและ

ต่างประเทศสะท้อนให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันในสังคม และความทุกข์ยากของชนชั้นแรงงาน ที่ถูกกดขี่จากนายทุน

2) บทบาทด้านการเรียกร้องประชาธิปไตย

จากการที่ประชาธิปไตยเบ่งบาน ได้ส่งผลต่อบทบาทของดนตรีไทยมาขึ้นเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในประเทศไทย บทเพลงได้แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในบทบาทของดนตรีไทยที่เปลี่ยนไปจากเดิม ที่ได้รับใช้กลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่ง ซึ่งมีบทบาทแค่การขับกล่อมเพื่อความบันเทิง และเพื่อประกอบพิธีกรรม มาเป็นบทบาทในการเรียกร้องประชาธิปไตย และทำให้เกิดจิตสำนึกด้านสิทธิของประชาชนตามระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย เช่น เพลงหนุ่มสาวเสรี เพลงกฎหมายมวลชน เพลงเต่าคลอง เป็นต้น

3) บทบาทด้านการเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม

วงดนตรีกล่า ก็ได้มีบทบาทด้านการเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคมผ่านการใช้บทเพลงเป็นสื่อเพื่อให้ผู้ฟังได้เกิดความรู้สึกถึงความอยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของชนชั้น สิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ใช้แรงงาน สิทธิและความเสมอภาคของสตรี บทเพลงเป็นการต้องการแสดงออกถึงความไม่เป็นธรรมในสังคม และต้องการสื่อสารไปถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปกครองให้คำนึงถึงความเป็นธรรมต่อประชาชนส่วนรวมของประเทศ มิให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างชนชั้น หรือมิให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่มคนใดกลุ่มหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว เช่น เพลงสาวเอยจะบอกให้ เพลงเดินกำรำเคียว เพลงแต่กรรมกร เป็นต้น

4) บทบาทด้านการสะท้อนปัญหาของสังคม

ด้วยการเข้ามาของลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลทำให้เกิดความคิดเรื่องของชนชั้น ความเสมอภาค จึงกลายมาเป็นปัญหาของสังคมไทยในยุคนี้ ได้แก่ปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำระหว่างชนชั้นในสังคม ปัญหาเรื่องแรงงาน และปัญหาสิทธิขั้นพื้นฐานของแรงงาน

บทเพลงเพื่อชีวิตของวงดนตรีกล่าที่มีบทบาทด้านการสะท้อนปัญหาสังคมได้แบ่งเป็นด้านย่อย ๆ อีกดังนี้

ก) ปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำระหว่างชนชั้นในสังคม ปัญหาเรื่องแรงงาน และปัญหาสิทธิขั้นพื้นฐานของแรงงาน เป็นปัญหาสำคัญของประเทศที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขเท่าที่ควร จึงทำให้เกิดบทเพลงเพื่อชีวิตของวงดนตรีกล่า ได้เสนอให้เห็นถึงปัญหาด้านนี้แก่สังคม เพื่อกระตุ้นให้ผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบได้หันมาสนใจแก้ปัญหาอย่างจริงจัง เช่น เพลงกระทุ่มแบนเป็นการกล่าวถึง นางสาวสำราญ คำนั่น ที่ได้เรียกร้องสิทธิขั้นพื้นฐานของแรงงาน

ข) ปัญหาการเข้ามาของลัทธิจักรวรรดินิยมอเมริกา วงดนตรีกล่าจึงได้เสนอความคิดและสะท้อนความจริงบ้างแง่มุมผ่านบทเพลงชดออเมริกัน และเพลงเจ้าการะเกด เพื่อให้เห็นว่าการเข้ามาของประเศสหรัฐอเมริกาเป็นภัยและเป็นปัญหาที่ส่งผลต่อประเทศ

ค) **ปัญหาเผด็จการ** ถือว่าเป็นปัญหาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เมื่อรัฐบาลใช้อำนาจที่มีเพื่อลิดรอนสิทธิเสรีของประชาชน เป็นเหตุให้เกิดกลุ่มที่ไม่พอใจในการกระทำของรัฐบาล วงดนตรีกล้าได้เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกถึงความไม่พอใจนั้น จึงได้ใช้เพลงเป็นสื่อในการต่อต้านอำนาจเผด็จการ เช่น เพลงหนุ่มสาวเสรี เพลงเจ้าขุนทอง และเพลงเต่าคลองหลอด กล่าวถึงการที่รัฐบาลใช้อำนาจจำกัดสิทธิเสรีภาพทางความคิดจึงได้เกิดการเรียกร้องทางการเมือง วงดนตรีกล้า ได้นำเพลงเพื่อชีวิตของวงมาใช้เป็นสื่อกลางทางความคิด และมีบทบาทด้านการสะท้อนปัญหาของสังคมในสมัยนั้น เนื่องด้วยวงดนตรีกล้าเป็นวงดนตรีที่จะบรรเลงในงานชุมนุมทางการเมือง และงานประท้วงของผู้ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากภาครัฐบาล จึงทำให้บทเพลงจะมีเนื้อหาออกไปในแง่ของปัญหาของประชาชน โดยเฉพาะผู้ใช้แรงงาน และปัญหาทางการเมืองที่ส่งผลต่อชีวิตของคนในสังคม

5) บทบาทด้านการปลุกฝังอุดมการณ์เพื่อสังคมส่วนรวม

ในระหว่าง พ.ศ. 2518-2519 วงดนตรีกล้าได้มีงานแสดงดนตรีตามสถาบันการศึกษา ทั้งในกรุงเทพฯ และตามต่างจังหวัด รวมไปถึงตามหมู่บ้านในชนบท นอกจากจะเป็นการบรรเลงดนตรีเพื่อความบันเทิง เพื่อสะท้อนแง่มุมในสังคม แล้วยังเป็นการปลุกฝังอุดมการณ์ การต่อสู้กับความอยุติธรรมที่มีในสังคม และกระตุ้นให้ประชาชนที่ได้รับฟังเพลงเกิดสำนึก ในการทำเพื่อส่วนรวมมากขึ้น เช่น เพลงใบไม้ป่า เพลงใครคือครู เพลงกฎหมายมวลชน เป็นต้น

6) บทบาทเชิงเป็นสัญลักษณ์ของต่อต้านหรือต่อสู้

วงดนตรีกล้า เป็นวงดนตรีเพื่อชีวิตที่เป็นการรวมสมาชิกที่มีความคิดและอุดมการณ์เดียวกัน ได้แก่ความคิดที่รักความถูกต้องในกฎเกณฑ์ของสังคม คือเชื่อว่าการได้อำนาจมาจากการใช้กำลังนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ และเชื่อมั่นในสิทธิของมนุษย์ คือเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิขั้นพื้นฐานที่ควรจะได้รับ และคัดค้านในความไม่เป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน บทเพลงที่มีบทบาทเชิงสัญลักษณ์ของต่อต้านหรือต่อสู้ของวงดนตรีกล้านี้ เป็นเพลงที่มีเนื้อหาแสดงออกถึงการเชิญชวนให้ผู้ที่มิใช่อุดมการณ์เดียวกันออกมาร่วมกันต่อต้านหรือต่อสู้กับกลุ่มคนที่มีอิทธิพลในสังคม 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มรัฐบาล (เป็นผู้ใช้อำนาจตัดสินปัญหา) กลุ่มนายทุน (เป็นผู้ใช้เงินและผลประโยชน์ส่วนตนตัดสินปัญหา) และกลุ่มชาวต่างชาติ (เป็นผู้ใช้อำนาจทางการเมืองระหว่างประเทศกดดันรัฐบาล) อีกทั้งยังได้เชิญชวนให้ร่วมกันสร้างสังคมที่ดีขึ้นมาใหม่ เช่น เพลงเจ้าการะเกด เพลงซัดอเมริกัน เพลงกระทุ่มแบน เป็นต้น

7) บทบาทการบันทึกประวัติศาสตร์ทางการเมือง และสภาพสังคมในขณะนั้น

บทเพลงของวงดนตรีกล้า ได้มีบทบาทเป็นตัวช่วยในการบันทึกความทรงจำและบอกเล่าเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองของประเทศไทย รวมไปถึงสภาพสังคมในขณะนั้นระหว่าง พ.ศ. 2516-2519 เหตุการณ์ที่ได้รับบันทึกผ่านบทเพลงของวงดนตรีกล้านั้น จะมีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ได้แก่ 1) บทบาทการบันทึกประวัติศาสตร์ทางการเมืองใน

ประเทศไทย เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เหตุการณ์การเข้ามาของจักรวรรดินิยมอเมริกา เหตุการณ์การประท้วงนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ เรื่องประกาศห้ามขับร้องเพลงเพื่อชีวิต 2) บทบาทด้านการบันทึกสภาพสังคมในขณะนั้น เหตุการณ์การลอบสังหารนางสาวสำราญ คำกลั่น และ 3) สภาพของสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำ

บทเพลงได้มีบทบาทการบันทึกประวัติศาสตร์ทางการเมืองและสภาพสังคมในขณะนั้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความโหดร้ายในสังคมอำนาจของกลุ่มนายทุนที่มีอยู่เหนือกฎหมาย อีกทั้งความกดดันทางการเมืองจากทั้งภายในและภายนอกประเทศ และสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในสังคม โดยวงดนตรีได้สะท้อนภาพผ่านทางบทเพลงเหล่านี้ เพื่อทำให้ผู้ฟังได้เกิดความเข้าใจในเหตุการณ์ และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นขณะนั้น เช่น เพลงหนุ่มสาวเสรี เพลงชดอเมริกกัน เพลงคนทำทาง เป็นต้น

จากการศึกษาบทบาทที่ได้จากความหมายของเนื้อร้องทั้ง 7 ด้าน เมื่อนำมาจัดกลุ่มโดยใช้ลักษณะของบทบาททางสังคมวิทยามาเป็นเครื่องมือในการจัดประเภทจะได้ดังนี้ **บทบาทในอุดมคติ** ได้แก่บทบาทด้านการปลูกฝังอุดมการณ์เพื่อสังคมส่วนรวม บทเพลงที่เป็นการปลูกฝังอุดมการณ์ของวงดนตรีเหล่านั้น ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่ทุกคนในสังคมย่อมมีความคาดหวังให้เกิดขึ้นจริง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความเท่าเทียมกันในสังคม เรื่องอุดมการณ์ของความเป็นครู อุดมการณ์ของการทำเพื่อสังคมส่วนรวม ทั้งหมดนี้ล้วนแต่เกิดจากอุดมคติของคนในสังคมทั้งสิ้น **บทบาทตามที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้** ได้แก่ทุกบทเพลงของวงดนตรีเหล่านั้น บุคคลทั่วไปสามารถเข้าใจถึงบทบาทของเพลงได้ว่าเพลงนั้นสามารถขับเคลื่อน สร้างความสนุกสนาน สร้างอารมณ์ร่วม ถ่ายทอดความคิดระหว่างผู้บรรเลงถึงผู้ฟัง **บทบาทที่แสดงออกจริง** ได้แก่บทบาทด้านการนำเสนอดนตรีไทยในรูปแบบเพื่อชีวิต บทบาทด้านการเรียกร้องประชาธิปไตย บทบาทด้านการเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม บทบาทด้านการสะท้อนปัญหาของสังคม บทบาทด้านการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ของต่อต้านหรือต่อสู้ บทบาทด้านการบันทึกประวัติศาสตร์ทางการเมือง และสภาพสังคมในขณะนั้น บทบาททั้ง 6 ด้านนี้ เป็นบทบาทที่เกิดจากการถูกกดดันจากสภาวะแวดล้อมทางสังคมที่มากระทำต่อดนตรี จึงทำให้เกิดเป็นบทเพลงเพื่อชีวิตของวงดนตรีเหล่านั้น ซึ่งแรงกดดันจากสังคมไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเมือง ปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ ก็ย่อมมีผลต่อบทเพลงของวงดนตรีเหล่านั้น

การนำบทเพลงกลับมาใช้หลังจากวงดนตรีลายุดิบทบาท

บทเพลงของวงดนตรีเหล่านั้น ได้ถูกนำไปใช้ในเหตุการณ์ทางการเมือง หรือการสะท้อนถึงปัญหาสังคม ภายหลังจากได้ยุติบทบาทลงเมื่อ พ.ศ. 2519 โดยมีจำนวน 6 เพลง จาก 14 เพลง ได้แก่ เพลงหนุ่มสาวเสรี เพลงเจ้ากระเเดด เพลงชดอเมริกกัน เพลงคนทำทาง เพลงใบไม้ป่า เพลงใครคือครู โดยถูกนำมาขับบรรเลง และใช้ในเชิงสัญลักษณ์ตามเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้แก่ วันครบรอบ 30 ปี เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 การรำลึกถึงจิตร ภูมิศักดิ์ ในคอนเสิร์ต

“เพลงของจิตร” เหตุการณ์การเรียกร้องทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และการใช้เพลงในเชิงสัญลักษณ์เรียกร้องเรื่องสัมปทานปิโตรเลียม

สรุปผลการศึกษา

ด้วยปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นจึงทำให้วงดนตรีไทยที่ลักษณะเฉพาะตัว กล่าวคือเป็นวงดนตรีไทยที่บรรเลงเพลงเพื่อชีวิตในรูปแบบของไทยเพลงเนื้อเต็ม ลักษณะเนื้อหาเพลงของวงดนตรีไทยที่บรรเลงเพลงเพื่อชีวิตในรูปแบบของไทยเพลงเนื้อเต็ม โดยมีทั้งการใช้ทำนองจากเพลงไทยเดิม เพลงละคร เพลงพื้นบ้าน เพลงแหล่ของพร ภิรมย์ ซึ่งเป็นต้นแบบเดิมของสมาชิกวงดนตรีไทยอยู่แล้ว และได้ถูกผสมผสานกับเนื้อร้องที่ได้เกิดจากความคิดตั้งต้น ไม่ว่าจะเป็นการเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม การเรียกร้องประชาธิปไตย ปัญหาของชนชั้น ปัญหาแรงงาน ปัญหาสิทธิเสรีภาพ การปลูกฝังอุดมการณ์ทางความคิดให้แก่ประชาชน การบันทึกเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ทางการเมือง รวมไปถึงการบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้แก่ชาวบ้านที่อยู่ต่างจังหวัด ปัญหาของจักรวรรดินิยมอเมริกา ซึ่งสอดคล้องกับวรรณ ฮอลลิงก้า (2536, น. 413) ได้กล่าวว่าเพลงเพื่อชีวิตเป็นการสะท้อนปัญหาของผู้ใช้แรงงานที่ต้องต่อสู้กับการครองชีพในสังคมเมือง และมีแนวโน้มว่าเป็นการปลอบใจในการต่อสู้กับปัญหาชีวิตประจำวัน

ซึ่งทั้งหมดนี้ทำให้เพลงของวงดนตรีไทยได้ถูกนำไปใช้ในเวทีการชุมนุมหลายครั้ง ถูกนำไปใช้ในการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตย ถึงแม้ว่าหลังเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 บทบาทของวงดนตรีไทยจะได้ถูกยุติลงบทเพลงของวงดนตรีไทย ก็ยังได้ถูกนำมาบรรเลงใหม่หลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการบันทึกบทเพลงของวงดนตรีไทยในรูปแบบของซีดี เนื่องในการครบรอบ 30 ปี เหตุการณ์ 14 ตุลาฯ และงานรำลึกครบรอบ 30 ปี เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาฯ ณ สนามฟุตบอลมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์) อีกทั้งเพลงของวงดนตรีไทยได้ถูกใช้การชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเมื่อ พ.ศ. 2551 และยังมีวงดนตรีอื่นได้นำบทเพลงของวงดนตรีไทย มาทำใหม่อีกหลายวง วงดนตรีไทย ได้นำเสนอบทบาทอีกด้านหนึ่งของดนตรีไทย นอกเหนือจากเป็นดนตรีที่รับใช้กลุ่มชนชั้นสูง ดนตรีเพื่อพิธีกรรม ได้แก่การนำดนตรีไทยมาทำเป็นดนตรีเพื่อการฟังอย่างแท้จริง เป็นดนตรีที่สามารถฟังได้ทุกชนชั้น ไม่ว่าจะเป็นได้รับการศึกษามากหรือน้อยเพียงใด จะร่ำรวยหรือยากจน ก็สามารถเข้าใจถึงเนื้อหาของเพลงได้ ซึ่งสอดคล้องกับ สวัสดิ์ พุกษาชีวะ (2550, น. 126) ได้กล่าวว่าเพลงเพื่อชีวิตมีการใช้คำง่าย ๆ เป็นภาษาระดับปาก สื่ออารมณ์ความรู้สึกแบบตรงไปตรงมา ส่วนใหญ่เป็นการใช้คำหยาบ มีการใช้โวหารภาพพจน์ชนิดอุปมาและบุคคลวิธมากกว่าภาพพจน์ชนิดอื่น เพื่อต้องการบรรยายความรู้สึกให้ผู้ฟังเข้าใจและเกิดจินตนาการคล้อยตาม มีการสะท้อนด้านความเชื่อเรื่องเวรกรรม นรก สวรรค์ รวมถึงวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของไทย เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจสภาพเหตุการณ์ของสังคมในสมัยนั้น

จะเห็นได้ว่า วงดนตรีกล้วย เคยเป็นปรากฏการณ์ที่เคยเกิดขึ้นในระยะเวลาสั้น ๆ และได้รับการยอมรับว่ามีตัวตนอยู่จริง ถึงแม้ว่าเวลาผ่านไปด้านเพียงใด บทบาทและอุดมการณ์ในการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตย ของวงดนตรีกล้วยก็ยังคงยืนหยัดต่อสู้กับความไม่ถูกต้อง ตามทัศนะของสมาชิกในวงดนตรีกล้วยทุกคน ผ่านการแสดงออกทางด้านดนตรีไทย มาเป็นสื่อกลาง เพื่อส่งต่ออุดมการณ์ที่ทำให้สังคมดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1) เพลงของวงดนตรีกล้วยนั้น แท้จริงแล้วยังมีอีกหลายบทเพลงที่ไม่ได้รับการบันทึกเสียง แต่ยังคงเหลือเนื้อเพลง ซึ่งควรได้รับการเก็บรักษาในฐานะประวัติศาสตร์ของวงการดนตรีไทย

2) นอกเหนือจากการศึกษาวงดนตรีไทยเพื่อชีวิตวงดนตรีกล้วยแล้ว ก็ยังมีวงดนตรีเพื่อชีวิตที่อยู่ในช่วงเวลาร่วมสมัยกับวงดนตรีกล้วยอยู่อีกหลายวง เช่น วงกรรมาชน วงครุชน ซึ่งวงดนตรีเพื่อชีวิตเหล่านี้ยังมีแง่มุมที่น่าสนใจอีกหลายประการ และ 3) การศึกษาเพลงที่มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองนั้น ยังมีเพลงของจิตร ภูมิศักดิ์ อีกหลายบทเพลงที่ควรแก่การศึกษา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความคิด สภาวะทางการเมืองในสมัยนั้นอีกหลายแง่มุม

บรรณานุกรม

- จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. (2548). *สังคมวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทีปกร. (2541). *ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา.
- ธีรภาพ โลหิตกุล. (2540). *ปฐมบทเพลงลูกทุ่งและเพลงเพื่อชีวิตในเมืองไทย* (พ.ศ. 2480-2500). กรุงเทพฯ: โสมสาร.
- พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์. (2550). *ปฐมบทดนตรีไทย*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- วรุณ ฮอลลิงก้า. (2536). *การวิเคราะห์เพลงเพื่อชีวิตระหว่าง พ.ศ.2516-พ.ศ.2534* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สาวิตรี พุกษาชีวะ. (2550). *การศึกษาวิเคราะห์บทเพลงเพื่อชีวิตของวงคาราบาว* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- อดิเทพ ภัทรเดชไพศาล. (2553). *ดนตรี พื้นที่ เวลา*. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์.
- อัมพร สุคันธวิช, และพวงเพชร สุรัตน์กวีกุล. (2560). *มนุษย์กับสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.